TijdSchrift 130

Historische Vereniging Vlaardingen • december 2013

De Koning Tapijten

Billitonlaan 42-48, 3131 LK Vlaardingen
Tel. 010-4344645

Openingstijden:
maandag t/m vrijdag
09.00 - 17.30 uur
zaterdag
09.00 - 17.00 uur
In overleg is een afspraak in de avonduren mogelijk

Gordijnen Binnenzonwering Behang
Tapijt Laminaat Vinyl

Fisc-ad

Fiscale en administratieve dienstverlening

J.A. Janson
fiscaal adviseur

Fiscaal adviseurs

Plein 1940 nr 47
3135 PR Vlaardingen
tel: 010 435 92 67
fax: 08 4220 69 33
e-mail: fiscad@hetnet.nl
www.fiscaaladviseurs.nl

aannemingsbedrijf a. van der lugt b.v.
nieuwbouw verbouw renovatie
vlaardingen 010-434 25 44
www.avanderlugt.nl

Stout Grafische Dienstverlening
A. Hoogvlietstraat 6 - 3134 CC Vlaardingen
tel. 010-2480603 - fax 010-4344878
info@stout.nu - www.stout.nu

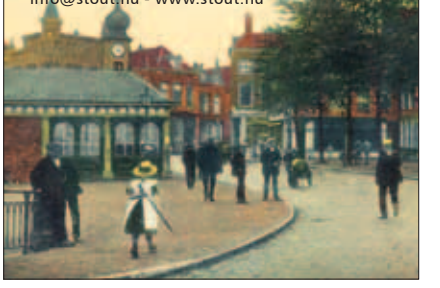

Freelance, gediplomeerd lood- & zinkwerker.
Ook voor dakadviezen.

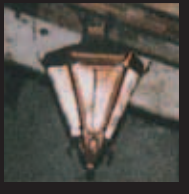

W.H. Daalmeijer

Telefoon 010-4345587
Mobiel 06-52341310 / 06-16653931
www.loodgieterdaalmeijer.nl
...ook voor uw tegelwerken
www.daalmeijertegelwerken.nl

De Witte
GARANTIEMAKELAARS

Korte Hoogstraat 4a
3131 BK Vlaardingen
Tel. 010 - 434 38 44

NVM

Vlascom CV

Vlaardingse Assurantie Combinatie cv

Spoorstraat 2
NL - 3134 TA Vlaardingen

Website: www.vlascom.nl
e-mail: info@vlascom.nl
Tel +31(0) 10 248 04 85
Fax +31(0) 10 234 45 00

Advies op het gebied van:
Schadeverzekeringen
Watersportverzekeringen
Levensverzekeringen, Pensioenen
Financiële planning
Schadebegeleiding
Financiering, scheepshypotheken
Vermogensbeheer

Voor kopieën (ook in KLEUR)

moet je naast de molen zijn!

maandag t/m vrijdag
van 09.15 - 17.30 uur

DRUKKERIJ/COPYSHOP
A. OUWENDIJK
naast de molen
Kortedijk 16a-b
3134 HB Vlaardingen

De Historische Vereniging Vlaardingen heeft tot doel het bevorderen van:
- de belangstelling voor en de kennis van de stad Vlaardingen en haar bewoners;
- het behoud en het herstel van gebouwen en stedebouwkundige structuren en landschappen;
- het behoud en het verzamelen van die gegevens die van belang zijn voor de geschiedenis van de stad.

De contributie bedraagt € 17,50 per jaar, te voldoen per accept-giro-kaart. Het bankrekeningnummer van de vereniging is 39.56.57.016, het postgironummer is 750978. Leden krijgen jaarlijks het Historisch Jaarboek en 4 x per jaar het verenigingsblad Tijd-Schrift.

Lidmaatschap
Het verenigingsjaar loopt gelijk met het kalenderjaar. Lid worden kan het gehele jaar door. Korting op de contributie bij lid worden in de loop van het jaar is niet mogelijk. Wel worden dat jaar reeds uitgegeven publicaties dan nagezonden.

Opzegging
Opzegging van het lidmaatschap dient schriftelijk bij de ledenadministratie te geschieden of via een email naar info@hvv-vlaardingen.nl. Een opzegging kan direct ingaan of aan het eind van het jaar. Restitutie van contributie wordt niet verleend. Leden die hun contributie niet voor of op 31 december hebben voldaan worden automatisch uit het ledenbestand verwijderd.

Het bestuur is als volgt samengesteld:
W.C. den Breems, voorzitter
C. Maarleveld, penningmeester
mevr. G.H.J. Maat-Grijsen, secretaris
A.W.J. Andriessen
J. van Elk
E.A. Lohmann
A. Ouwendijk
E. van Rongen
mevr. T. van der Hoek, notuliste

Contactadres / losse verkoop publicaties:
Arnold Hoogvlietstraat 69
3134 CB Vlaardingen
Telefoon (010) 434 6864

Ledenadministratie:
Paul Henri Spaakring 22
3137 DJ Vlaardingen
Telefoon (010) 474 9416

Adres ledenactiviteiten:
Kortedijk 16a/b
3134 HB Vlaardingen
Telefoon (010) 435 3322 (kantoor)
(010) 434 2474 (thuis)

Redactie Tijd-Schrift:
E. van Rongen, eindredacteur
K. Bloem
M. Carree
A. Maarleveld

Redactie-adres:
Paul Henri Spaakring 22
3137 DJ Vlaardingen
Telefoon (010) 474 9416

Bijdragen aan de inhoud van Tijd-Schrift zijn van harte welkom. In verband met de geautomatiseerde verwerking van de teksten ontvangt de redactie deze graag per e-mail:
info@hvv-vlaardingen.nl t.a.v. de redactie.

ISSN 1380-2992
© Historische Vereniging Vlaardingen
Niets van deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Internet: www.hvv-vlaardingen.nl - www.begraafplaatsemaus.nl
E-mail: info@hvv-vlaardingen.nl

Productie: Stout Grafische Dienstverlening

Inhoud

Redactioneel 3

Departement Vlaardingen, een instelling met educatieve idealen
Kees Verhulst 4

Vlaardingse Stadsspeld voor Wout den Breems 22

Boekbespreking 23

Ledenactiviteiten 24

Daltonschool 'De Klinker' kent een lange voorgeschiedenis.
(Foto: Klaas Bloem/HVV)

Het Vlaardingen cadeau !
Replica Vlaardings Haringbord

het waaigat
woon-ideeënwarenhuis
Markt 57 Vlaardingen tel. 010-4343685
www.waaigatwonen.nl

Westkaai
VOOR LUNCH & DINER

Stijlvol lunchen en dineren voor een prettige prijs

Restaurant Westkaai, Westhavenkade 10, 3131 AB Vlaardingen
T 010 - 248 70 18 **E** info@westkaai.nl **I** www.westkaai.nl
Openingstijden: maandag t/m zaterdag, 12.00 - 24.00 uur ('s zondags gesloten).

Historische Vereniging Vlaardingen

www.hvv-vlaardingen.nl

- Bloemwerken en arrangementen
- Goed gesorteerde snijbloemen
- Bloeiende- en bladplanten
- Bruidsboeketten en corsages
- Rouwwerken

Markgraaflaan 135
3131 VL Vlaardingen
Tel: 010 43 43 704

JAC. VERKUIL
BLOEMSIERKUNST

Memobeeld Digitaal Erfgoed
Creating Digital History

Digitaliseren van Video Tapes, 35mm Dia's en 8 mm en 16mm Film

Informeer naar de mogelijkheden en bel
010 - 460 3000
of kijk op: **www.memobeeld.nl**

Studio: Aletta Jacobskade 106
3137 TC Vlaardingen

DIJKSHOORN EUROMOVERS
EUROPEAN MOVER PARTNERSHIP

AL MEER DAN
50 JAAR
VERHUIZEN!

WWW.DIJKSHOORN.NL
TRAWLERWEG 8 3133 KS VLAARDINGEN TEL.: +31 (0)10-2480522

Wat is tijd...?

De achterkant van dit Tijd-Schrift staat in het teken van het naderend afscheid van onze burgervader, Tjerk Bruinsma. Per 1 januari is hij weg uit Vlaardingen, althans als burgemeester, en krijgen we (tijdelijk) Bas Eenhoorn die nu tijdelijk in Alphen aan den Rijn de scepter voert. En Bruinsma volgt hem daar dan weer op, ook weer op tijdelijke basis… Eenhoorn gaat vanuit Wassenaar naar Vlaardingen reizen (dat doet hij nu ook naar Alphen). Zou Bruinsma hetzelfde gaan doen en in Vlaardingen blijven wonen? Toch een beetje maffe situatie. Het is trouwens te hopen dat de nieuwe burgemeesters net zo populair worden als hun voorgangers. We zullen Bruinsma in ieder geval missen bij de HVV, want hij was nooit te beroerd om een Historisch Jaarboek of een andere publicatie in ontvangst te nemen, en ook op onze lustrumbijeenkomsten gaf hij altijd acte de présence. En hij gaf ook: een mooie foto van Vlaardingen in het oprichtingsjaar van de HVV, bij ons 30-jarig bestaan, Vlaardingse harinkjes (altijd goed voor een vraag: wat heb jij nou op je rever?) en laatst nog de Vlaardingse Stadsspeld aan onze voorzitter. Tjerk: het ga je goed!

Een ander afscheid is dat van een van onze langstzittende redacteuren van Tijd-Schrift: Aad Maarleveld. Hij is al sinds 1988 lid van de redactie – 25 jaar dus! In die periode heeft hij veel voor Tijd-Schrift gedaan. Aanvankelijk het overtypen van handgeschreven artikelen, later het beoordelen en corrigeren van aangeleverde teksten. En bij dat beoordelen had hij altijd een frisse, kritische blik op de zaken. Mede door zijn inzet is Tijd-Schrift geworden wat het nu is, en daar zijn we hem bijzonder dankbaar voor. Aad: het ga je goed!

Door het afscheid van Aad hebben we nu dus een vacature in de redactie. Wie heeft er interesse in om die te vullen? Het werk bestaat uit het beoordelen van de ontvangen conceptartikelen op kwaliteit en geschiktheid, en zo nodig het redigeren. En dat hooguit een paar keer per jaar. De redactie werkt de laatste tijd uitsluitend via email. Aanmelden kan via info@hvv-vlaardingen.nl.

Dan tot slot, uiteraard, de inhoud van dit Tijd-Schrift, nummer 130 alweer. Het is – op de vaste rubrieken na – geheel gevuld met de geschiedenis van het Departement Vlaardingen van de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen, boeiend beschreven door Kees Verhulst. De Ledenactiviteiten, een boekbespreking en een prijsuitreiking completeren deze laatste aflevering van 2013.

De redactie wenst u veel lees- en kijkplezier met dit Tijd-Schrift, en prettige feestdagen en een voorspoedig 2014.

Eric van Rongen
eindredacteur

Departement Vlaardingen
een instelling met educatieve idealen

Kees Verhulst

Alvorens het Departement Vlaardingen in dit artikel te belichten, is het nuttig de landelijke oorsprong uit de doeken te doen. De doopsgezinde predikant Jan Nieuwenhuyzen (1724-1806) richtte met enige belangstellenden het Genootschap voor Kunsten en Wetenschappen tot Nut van 't Algemeen in Edam op. In de loop van de jaren werden in tal van plaatsen afdelingen opgericht die naar de geest van die tijd departementen werden genoemd. Zijn zoon Martinus (1759-1793), een medicus, ook een van de oprichters was de eerste secretaris van het gevormde bestuur. Door diens bezielende leiding breidde het genootschap flink uit, voornamelijk onder de Patriotten. Dit bracht hem in conflict met het gemeentebestuur van Edam en hij vluchtte in 1787 met het archief van het genootschap naar Amsterdam. Aldaar werd in een vergadering op 9 augustus 1787 met vertegenwoordigers van de Departementen Amsterdam, Rotterdam, Bodegraven, Leiden, Alkmaar en Utrecht besloten door te gaan onder de naam Maatschappij tot Nut van 't Algemeen.

De oprichter Jan Nieuwenhuyzen (1724-1806) doopsgezind predikant. (Collectie: Nutsarchief Edam)

De mede-oprichter zoon Martinus Nieuwenhuyzen (1769-1793) medicus. (Collectie: Nutsarchief Edam)

Vlaardingen komt in het beeld

Het duurde tot 1 juli 1805 er een het Departement Vlaardingen door vijf personen werd opgericht. Vlaardingen was hiermee het drieendertigste departement. Het waren niet de minste stadgenoten, n.l. A.L. van Linden van den Heuvell (burgemeester), P. Verkade (notaris) en A. van Linden van den Heuvell, (fabrikant). Uit overgeleverde ledenlijsten bleek dat 't Nut in het oprichtingsjaar 41 leden telde en dat de jaarcontributie fl. 2,80 bedroeg. Het departement was niet de eerste instelling die cultureel in de stad actief was. Die eer ging naar de Rederijkerskamer d'Akerboom (1514-1749) en later kwamen nog het Leesgezelschap De Honingbij (1826-1917), de Leeskring Onderling Genoegen (1839-1960) en het Leesgezelschap Chrysosthomus (1852-1973).

Met het oog op de educatieve idealen stichtte het Departement Vlaardingen achtereenvolgens enkele instellingen die kortere of langere tijd een niet onbelangrijke rol in het plaatselijke onderwijsleven hebben gespeeld. Bovendien vervulde het departement zijn culturele taak door het houden van volksvoordrachten en lezingen, terwijl er ook tentoonstellingen werden georganiseerd.

De Departementale school

Ter bevordering van de volksontwikkeling werd in 1809 deze school opgericht. Als onderwijzer werd de 18-jarige Johannes Freking uit Delft aangesteld. Blijkens het bevolkingsregister verhuisde de school nogal eens. Een sterk verbleekt notulenboek van deze school is in het Stadsarchief nog aanwezig. Wel nog goed leesbaar zijn rekeningen over de periode van 1811 tot 1826 waaronder een van 23 augustus 1825 voor een bedrag van fl. 31,60 voor geleverde kolen. Vanaf 1826 had Freking geen bemoeienis meer met het Nutsbestuur en werd de school overgeheveld naar de gemeentelijke openbare Burgerschool.

Getuigschrift van de Teekenschool (Collectie: Stadsarchief Vlaardingen)

De Teekenschool

"Bij de feestviering van het 75-jarig bestaan onzer Afdeeling op 29 October 1880 werd de wensch uitgesproken dat iets blijvends, een of andere stichting, het gevolg moge zijn van deze onvergetelijke bijeenkomst". Met deze woorden begint het verslag betreffende de oprichting van de "Volksteekenschool" die een jaar later haar werkzaamheden begon. Zij was een voortzetting van de particuliere tekenschool van A. van Dijk. Daar met beperkte middelen en de vrij primitieve lokalen op de duur niet aan redelijk te stellen eisen van het vakonderwijs kon worden voldaan, werd in de vergadering van 4 mei 1900 tot opheffing besloten. Het gemeentebestuur, dat subsidie verleende, werd daarvan kennis gegeven. Dit vond hierin aanleiding ter verbetering van het vakonder-

wijs over te gaan tot het stichten van een Burgeravondschool, doch daar een en ander niet op tijd gereed kon zijn, werd het bestuur van het Departement door het gemeentebestuur verzocht om het onderwijs voort te zetten en pas te beëindigen na de cursus 1901/1902. Het Departement stemde hiermee in.

De Volksbibliotheek

De Volksbibliotheek werd opgericht in de vergadering van 28 mei 1886 op aandringen via een circulaire van het hoofdbestuur van 't Nut. Na een gehouden collecte in de gemeente, die fl. 85,— opbracht, gaf het hoofdbestuur een toelage van fl. 30,—. Het gemeentebestuur verleende medewerking door het lokaal van de voormalige Stadsschool aan de Markt kosteloos ter beschikking te stellen. De bibliotheek was gedurende de wintermaanden op de zaterdagavonden van zeven tot acht uur geopend. De Volksbibliotheek was niet de eerste in zijn soort in Vlaardingen. Al in 1827 werd door de boekhandelaar Reinier Kikkert een openbare leesbibliotheek opgericht waar men zich voor een jaar of een gedeelte daarvan kon abonneren voor een boek per keer. Van de Volksbibliotheek van 't Nut is weinig bewaard gebleven. Wel is nog bekend dat in mei 1890 de secretaris van de bibliotheekcommissie, de onderwijzer P. van West, liet weten dat de bibliotheek over 213 boeken beschikte. De Volksbibliotheek heeft bestaan tot oktober 1921. In Tijd-Schrift 47 van de Historische Vereniging Vlaardingen is de uitvoerige geschiedenis te lezen van het Vlaardingse bibliotheekwezen. Het leidde uiteindelijk medio 1966 tot de oprichting van de Gemeentebibliotheek.

De Stadsschool (uiterst links) werd als bibliotheek ter beschikking gesteld. (Collectie Stadsarchief Vlaardingen)

De Vakbibliotheek

Het Departement besloot in 1912 tot het oprichten van een Vakbibliotheek. Een zes-koppige commissie werd ingesteld om tot uitvoering over te gaan. In een van de lokalen van de zaal Excelsior aan de Oosthavenkade werd een ruimte hiervoor ingericht. Er werd een abonnement van 25 cents per jaar vastgesteld en een catalogus van de beschikbare boeken was gratis. Een opgestelde begroting bij de start liet bij de ontvangsten zien dat er van particuliere zijde een bedrag van fl. 1100,— was ontvangen en dat het hoofdbestuur van 't Nut met een bedrag van fl. 200,— had bijgedragen. Aan allerlei uitgaven was fl. 1300,— besteed zodat men met een nulstand begon. Aan belangstellenden werd een uitnodiging verstuurd om de officiële opening van de Vakbibliotheek bij te wonen op vrijdag 3 januari 1913 's avonds om 8 uur in de zaal Excelsior aan de Oosthavenkade. Bij het begin van het tweede leesjaar werd een overzicht gegeven van het reilen en zeilen in het afgelopen jaar. Het liet een jaarontvangst zien van fl. 70,—, maar ook de uitgaven bedroegen fl. 70,—. Bij dit overzicht werd ook vermeld dat boeken over Werktuigkunde, Werktuigbouw en Stoomwerktuigkunde het meest in trek was. Voor de boeken met een inhoud over Zeevaartkunde, Boekhouden, Handelsrekenen, Staatshuishoudkunde en Vrouwelijke Handwerken was weinig of geen belangstelling.

In een verslag van 21 mei 1920 over vorige jaar liet penningmeester A. Schouten weten dat er een tekort was ontstaan van fl. 509,63. Door dit tekort durfde hij niet voor te stellen nieuwe boeken aan te schaffen. Voorts vermeldde hij nog in dat er in het verslagjaar 346 lezers waren geweest.

Beide bibliotheken werden in 1922 opgeheven toen, mede door het initiatief van het Departement, de "Vereeniging Openbare Leeszaal en Bibliotheek" werd opgericht. Aan de nieuwe instelling werden de boeken van beide bibliotheken op bepaalde voorwaarden, vervat in de overeenkomst van 1 juni 1922, overgedragen.

Zwem- en Bad-Inrigting te Vlaardingen.

De Ondergeteekende W. L. Richm,

verklaart deel te nemen voor 1 Aandeelen à f 10,—

in de geldleening ten laste van het Departement Vlaardingen der Maatschappij „Tot Nut van 't Algemeen," overeenkomstig de voorwaarden vastgesteld den 21 Mei 1869.

(Handtekening)

W. L. Richm

Dit biljet zal binnen 3 dagen worden teruggehaald.

Aandeel in de geldlening voor de Zwem- en Bad-Inrigting. (Collectie Stadsarchief Vlaardingen)

Andere activiteiten

Vanaf het begin van zijn bestaan heeft het bestuur van het Departement diverse plannen besproken om tot oprichting te komen van instellingen voor het volksbelang. Soms moest het bij plannen blijven omdat er onvoldoende draagkracht voor was. Genoemd worden o.a. een Pensioenfonds voor Werklieden en een Volkskredietkas. Het is echter ook voorgekomen dat het Departement niet met een plan kwam maar dat de oprichting van een instelling wel het werk was van een aantal Nutsleden die op persoonlijke titel het voortouw namen, zoals het stichten van de Zaal Harmonie in 1817 en een Spaarbank in 1828. Ook in 1869 hield een commissie uit het Departement een pleidooi bij het gemeentebestuur voor het stichten van een zwem- en badinrichting. Notaris A. Knottenbelt had een jaar eerder bij het Nutsbestuur hiertoe op aangedrongen. In het voorstel werd al een plaats voorgesteld voor de bad- en zweminrichting en men had zelfs een badmeester op het oog. Voor de te maken kosten kon de burgerij in-

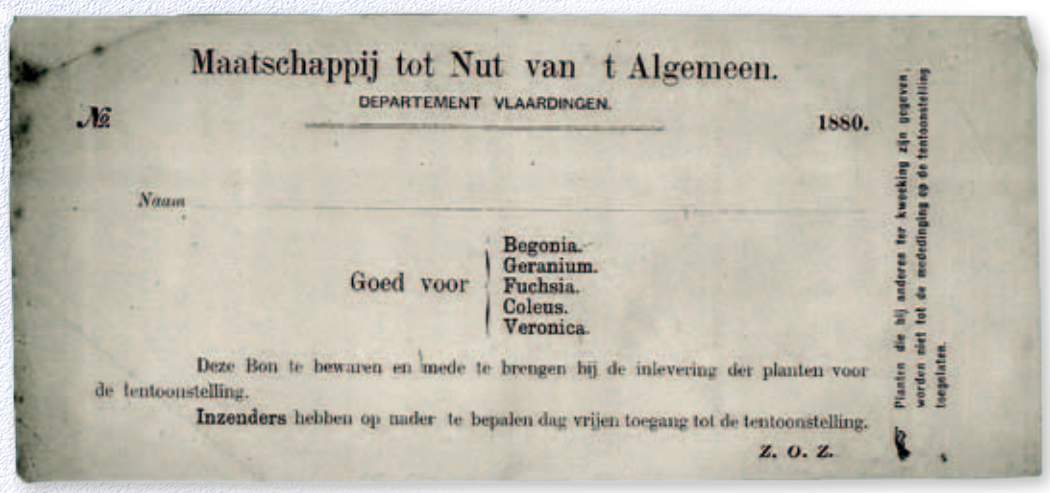

Maatschappij tot Nut van t Algemeen.

DEPARTEMENT VLAARDINGEN.

№ 1880.

Naam

Goed voor | Begonia. Geranium. Fuchsia. Coleus. Veronica.

Deze Bon te bewaren en mede te brengen bij de inlevering der planten voor de tentoonstelling.

Inzenders hebben op nader te bepalen dag vrijen toegang tot de tentoonstelling.

Z. O. Z.

Planten die bij anderen ter kweeking zijn gegeven, worden niet tot de mededinging op de tentoonstelling toegelaten.

Bon voor het verkrijgen van een stekje bij de Floralia-tentoonstelling in 1880. (Collectie: Stadsachief Vlaardingen)

tekenen op een geldlening. Met een speciale brief richtte de commissie, die uit een aantal vooraanstaande stadgenoten behoorde, zich tot de burgerij. Toen op 9 juli 1869 de biljetten van de intekening werden geopend, bleek de inschrijving ver beneden het vereiste te liggen zodat het plan als mislukt moest worden beschouwd. Onze goede stad zou overigens tot 1894 moeten wachten tot er een zwem- en badinrichting gerealiseerd kon worden.

Tentoonstelling

Meer succes had het Departement met het organiseren van tentoonstellingen. Als eerste was dat in 1878 met een tentoonstelling van voorwerpen die gemaakt waren door handwerklieden in hun vrije tijd van timmerlieden, scheepmakers, metselaars, schilders, zeilmakers, blokmakers, smeden, koperslagers, kuipers en mandenmakers. Voorts werden er nog voorwerpen gevraagd ter opluistering van de tentoonstelling zoals: nuttige handwerken, tekeningen en schilderijen. Aan de inzenders werden getuigschriften in het vooruitzicht gesteld en bijzondere voorwerpen konden met een prijs worden bekroond. De tentoonstelling werd van 26 april tot 6 mei in het voormalig Kantongerechtsgebouw in 't Hof gehouden. De entree was 5 cent.

In 1889 was er weer een Nijverheidtentoonstelling die nu in de zaal Harmonie van 11 mei tot 15 mei werd gehouden. Door de verminderde belangstelling besloot het Nutsbestuur in het vervolg geen dergelijke tentoonstellingen meer te organiseren. Ook was het Departement actief met het organiseren van een Floralia-tentoonstelling. Met door heel de stad verspreide raambiljetten werd in 1880 belangstelling voor een: "Tentoonstelling voor bloemen gekweekt door het volk" en voorts: "Deze tentoonstelling heeft tot doel den lust op te wekken tot het kweeken van Bloemen en kennis daarvan voor het opkomende geslacht".

Op 16 en 17 april konden op de aangegeven plaatsen stekjes worden afgehaald met "eene beschrijving voor behandeling". Men kon kiezen voor een begonia, geranium, fuchsia, coleus en een veronica. In september zou er een tentoonstelling worden gehouden voor de aangeleverde planten. Met financiële steun werden 1500 stekjes aangeschaft die tegen 5 cents werden verkocht. Hoewel het Nutsbestuur niet ontevreden over het verloop, trok men er wel lering uit want bij de volgende Floralia-tentoonstelling in 1884 werden er minder prijzen en getuigschriften uitgereikt en ook niet zoveel vrijkaartjes voor het tentoonstellingsbezoek uitgegeven.

In 1912 vond in de zaal Harmonie een tentoonstelling plaats van Kinderlectuur en Kinderprentboeken. Een jaar later een tentoonstelling Wandversiering. Het in Vlaardingen wonende artistieke echtpaar Jan en Dien Midderigh-Bokhorst had voor deze tentoonstellingen belangeloos de affiches ontworpen. Vooral de tentoonstelling in 1912 was interessant voor niet alleen volwassenen maar zeker ook voor kinderen. Speciaal voor hen waren er twee middagen met een op deze groep afgestemd programma. Voor meer over deze tentoonstellingen zie het Jaarboek 2012 van de Historische Vereniging Vlaardingen, blz. 50 en 51.

Lezingen (tot aan de bevrijding in mei 1945)

Behalve de Nutskleuterschool aan de Binnensingel, begonnen als Nutsbewaarschool in 1906, is 't Nut in Vlaardingen vooral bekend door de gehouden lezingen gedurende haar bestaan. Het is ondoenlijk om die op de voet te volgen want het zijn er honderden geweest. De onderwerpen in de 19e eeuw waren zeer uiteenlopend o.a. historisch/natuurkundig, wetenschappelijk/zedenkundig, poëzie/letterkunde en kunsthistorie. Onderwerpen van religieuze aard kwamen zelden aan bod. De meeste sprekers of inleiders kwamen van elders. Een van de meest bekende sprekers in de 19e eeuw was de uit de nabuurgemeente Schiedam afkomstige predikant Francois Haverschmidt. Ook wel bekend onder zijn pseudoniem Piet Paaltjes. Deze, volgens de kronieken geliefde spreker, verzorgde tussen 1866 en 1884 acht keer lezingen in Vlaardingen. Daarnaast is bekend dat hij spreekbeurten vervulde voor niet minder dan 28 departementen in ons land. Wel deed het bestuur regelmatig een oproep aan de eigen leden voor het verzorgen van een spreekbeurt. In de jaaroverzichten staan alleen spreekbeurten van leden van de familie Van Linden van den Heuvell en van de familie Kikkert. Deze personen gaven ook wel lezingen bij andere departementen. In de tweede helft van de 19e eeuw was het ook mogelijk om via een sprekerslijst van de Maatschappij een spreker uit te nodigen. In dat geval diende, behalve het honorarium, ook het reisgeld vergoed worden. Ook moest bij een dergelijke spreker de lezing bijgewoond kunnen worden door niet-Nutsleden. De toegangsprijs was dan 10 cents in plaats van 20 cents. Men hoopte dan meer bezoekers te trekken. Voor het bijwonen van een lezing was de minimum leeftijd 16 jaar. Op 4 januari 1936 werden speciaal de kinderen van de

Jan en Dien Midderigh-Bokhorst ontwerpen samen het affiche voor de *Tentoonstelling van Kinderlectuur* in 1912. (Collectie Stadsarchief Vlaardingen).

nutsleden en de Volksbond tegen Drankmisbruik vermaakt in de zaal Excelsior met een marionettenspel door Jan Weiland, een lid van de bekende Vlaardingse schildersfamilie. Het was voor het eerst dat de schrijver van dit artikel op 13-jarige leeftijd kennismaakte met 't Nut. De lezingen gingen tijdens de WO II gewoon door, echter moest door een verduisteringsmaatregel op last van de bezetters de wandeling naar en van een zaal tijdens die jaren in het donker worden afgelegd. Alleen bij een heldere maan waren de straten zichtbaar.

De lezingen in die oorlogsjaren trokken volle zalen want het publiek wilde toch wel graag enige ontspanning. Dat ons land in die periode bezet gebied was, bleek nog eens duidelijk op 15 januari 1943 toen een avond verzorgd zou worden door de Vereniging Nederland Fabrikant met het vertonen van interessante films. Op Duits bevel kreeg die vereniging te horen dat zij met onmiddellijke ingang was opgeheven en alle activiteiten direct moesten worden gestaakt. Om het talrijke publiek niet teleur ter stellen werd in allerijl gevraagd aan de bekende Vlaardinger en begaafd spreker J.H. van Linden van den Heuvell die avond in te vallen. Volgens een verslag wist hij de tot de

In zaal Excelsior werden regelmatig lezingen gehouden. (Collectie Stadsarchief Vlaardingen)

Omslag van een catalogus voor de cursussen 1942/1943. (Collectie Museum Vlaardingen)

laatste plaats bezette zaal te boeien met verhalen en anekdotes over het oude Vlaardingen. Gelukkig weer zonder problemen sprak op 15 oktober 1943 de bekende Belgische Afrika-kenner Lode van Gent over zijn reis door Noord-Afrika en de Sahara met het vertonen van een collectie lantaarnplaatjes. Maar ook stadgenoot Gerrit van Teylingen sprak op 12 november 1943, volgens een krantenverslag, voor een talrijk publiek met een zelf opgenomen film over de haring- en trawlvisserij met als extra een kleurenfilm over 't Hof. Ook is het in de WO II voorgekomen dat door een strafmaatregel van de bezetters een zgn. "spertijd" enige tijd werd ingevoerd. Na acht uur 's avonds mocht niemand nog op straat komen. Het bijwonen van lezingen was toen onmogelijk. In het jaarverslag uit dat jaar staat dat het Nutsbestuur toen heeft overwogen om de Nutslezingen op zaterdag- of zondagmiddagen te houden maar bij nader inzien werd daar toch van afgezien. 't Nut hield niet alleen lezingen maar ook aan cursussen (meestal over kunstzinnige onderwerpen) van meerdere avonden waaraan de leden konden deelnemen. Dit soort cursussen werd zelfs tot in 1944 voortgezet!

Lezingen (na de bevrijding in mei 1945)

Na de bevrijding en de roes van de hierna volgende bevrijdingsfeesten werd getracht weer winterprogramma's samen te stellen. De eerstvolgende jaren verliep dat nog moeizaam door vervoersproblemen voor de sprekers. Toch zag het bestuur na verloop van tijd weer kans om vijf à zes avonden samen te stellen. Wel moest het opgenomen worden tegen andere vormen van ontspanning die de samen-

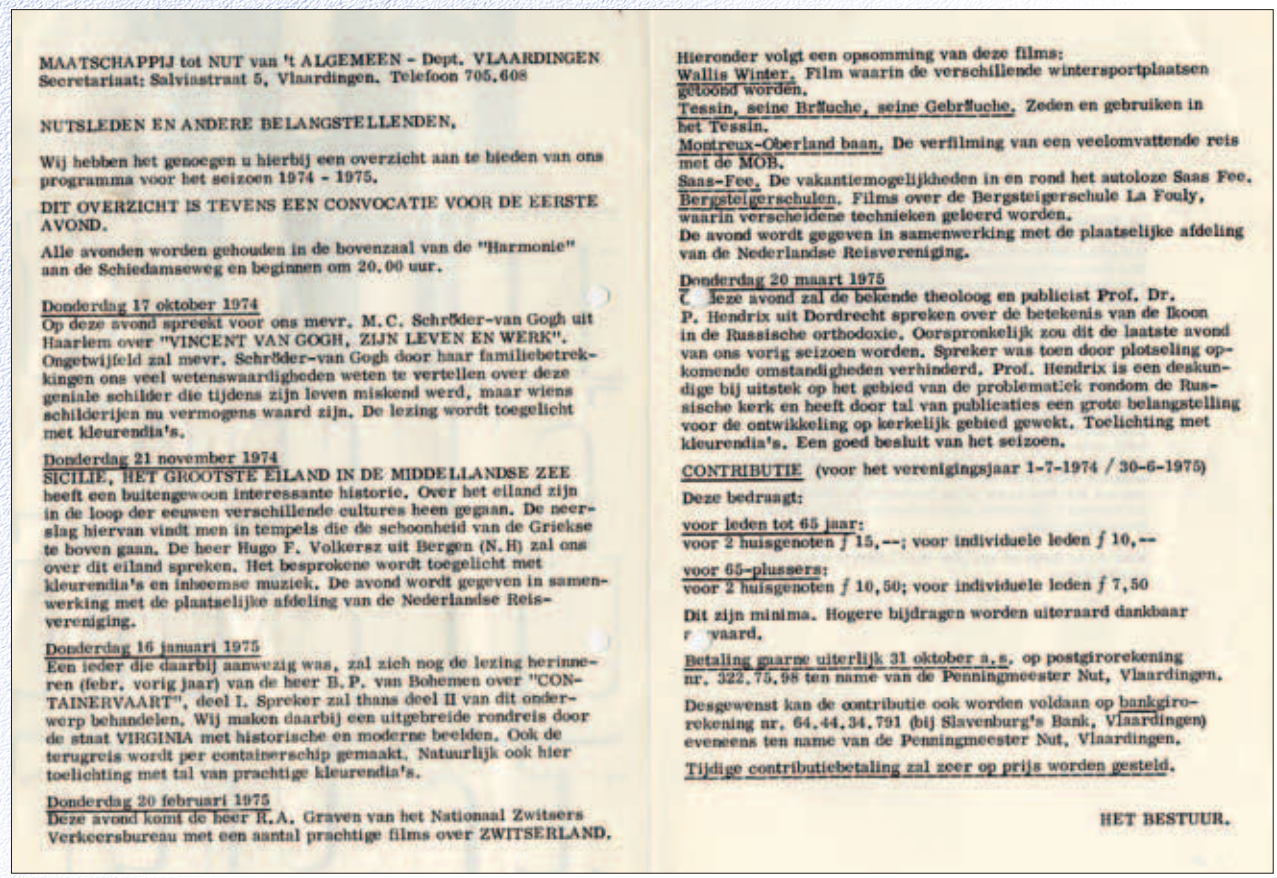

MAATSCHAPPIJ tot NUT van 't ALGEMEEN - Dept. VLAARDINGEN
Secretariaat: Salviastraat 5, Vlaardingen. Telefoon 705.608

NUTSLEDEN EN ANDERE BELANGSTELLENDEN.

Wij hebben het genoegen u hierbij een overzicht aan te bieden van ons programma voor het seizoen 1974 - 1975.

DIT OVERZICHT IS TEVENS EEN CONVOCATIE VOOR DE EERSTE AVOND.

Alle avonden worden gehouden in de bovenzaal van de "Harmonie" aan de Schiedamseweg en beginnen om 20.00 uur.

Donderdag 17 oktober 1974
Op deze avond spreekt voor ons mevr. M.C. Schröder-van Gogh uit Haarlem over "VINCENT VAN GOGH, ZIJN LEVEN EN WERK". Ongetwijfeld zal mevr. Schröder-van Gogh door haar familiebetrekkingen ons veel wetenswaardigheden weten te vertellen over deze geniale schilder die tijdens zijn leven miskend werd, maar wiens schilderijen nu vermogens waard zijn. De lezing wordt toegelicht met kleurendia's.

Donderdag 21 november 1974
SICILIE, HET GROOTSTE EILAND IN DE MIDDELLANDSE ZEE heeft een buitengewoon interessante historie. Over het eiland zijn in de loop der eeuwen verschillende culturen heen gegaan. De neerslag hiervan vindt men in tempels die de schoonheid van de Griekse te boven gaan. De heer Hugo F. Volkersz uit Bergen (N.H) zal ons over dit eiland spreken. Het besprokene wordt toegelicht met kleurendia's en inheemse muziek. De avond wordt gegeven in samenwerking met de plaatselijke afdeling van de Nederlandse Reisvereniging.

Donderdag 16 januari 1975
Een ieder die daarbij aanwezig was, zal zich nog de lezing herinneren (febr. vorig jaar) van de heer B.P. van Bohemen over "CONTAINERVAART", deel I. Spreker zal thans deel II van dit onderwerp behandelen. Wij maken daarbij een uitgebreide rondreis door de staat VIRGINIA met historische en moderne beelden. Ook de terugreis wordt per containerschip gemaakt. Natuurlijk ook hier toelichting met tal van prachtige kleurendia's.

Donderdag 20 februari 1975
Deze avond komt de heer R.A. Graven van het Nationaal Zwitsers Verkeersbureau met een aantal prachtige films over ZWITSERLAND.

Hieronder volgt een opsomming van deze films:
Wallis Winter. Film waarin de verschillende wintersportplaatsen getoond worden.
Tessin, seine Bräuche, seine Gebräuche. Zeden en gebruiken in het Tessin.
Montreux-Oberland baan. De verfilming van een veelomvattende reis met de MOB.
Saas-Fee. De vakantiemogelijkheden in en rond het autoloze Saas Fee.
Bergsteigerschulen. Films over de Bergsteigerschule La Fouly, waarin verscheidene technieken geleerd worden.
De avond wordt gegeven in samenwerking met de plaatselijke afdeling van de Nederlandse Reisvereniging.

Donderdag 20 maart 1975
Deze avond zal de bekende theoloog en publicist Prof. Dr. P. Hendrix uit Dordrecht spreken over de betekenis van de Ikoon in de Russische orthodoxie. Oorspronkelijk zou dit de laatste avond van ons vorig seizoen worden. Spreker was toen door plotseling opkomende omstandigheden verhinderd. Prof. Hendrix is een deskundige bij uitstek op het gebied van de problematiek rondom de Russische kerk en heeft door tal van publicaties een grote belangstelling voor de ontwikkeling op kerkelijk gebied gewekt. Toelichting met kleurendia's. Een goed besluit van het seizoen.

CONTRIBUTIE (voor het verenigingsjaar 1-7-1974 / 30-6-1975)

Deze bedraagt:

voor leden tot 65 jaar:
voor 2 huisgenoten ƒ 15,--; voor individuele leden ƒ 10,--

voor 65-plussers:
voor 2 huisgenoten ƒ 10,50; voor individuele leden ƒ 7,50

Dit zijn minima. Hogere bijdragen worden uiteraard dankbaar r vaard.

Betaling gaarne uiterlijk 31 oktober a.s. op postgirorekening nr. 322.75.98 ten name van de Penningmeester Nut, Vlaardingen.

Desgewenst kan de contributie ook worden voldaan op bankgirorekening nr. 64.44.34.791 (bij Slavenburg's Bank, Vlaardingen) eveneens ten name van de Penningmeester Nut, Vlaardingen.

Tijdige contributiebetaling zal zeer op prijs worden gesteld.

HET BESTUUR.

Van het winterprogramma 1974/1975 ging alleen de eerste lezing door... (Collectie: Nutsarchief Edam)

leving te bieden had, vooral toen televisie in veel huiskamers verscheen. Voor de lezingen kwamen de meeste sprekers weer van buiten de stad maar op 16 februari 1966 wist Walter van Ginneken, de directeur van de Stadsgehoorzaal, zijn toehoorders te boeien met een lezing over “Leven en werken van Europeanen in Singapore”. Een stad waar hij zelf gewerkt en gewoond had. Hierbij vertoonde hij schitterende dia’s. Toch moest in die jaren geconstateerd worden dat de belangstelling voor de lezingen tanende was. Na overleg met het hoofdbestuur werd in 1969 samenwerking gezocht met de Nederlandse Reisvereniging, afdeling Vlaardingen om één of meerdere avonden te verzorgen. Ook waren er oriënterende gesprekken met het NIVON (Nederlands Instituut voor Ontwikkeling en Natuurvrienden). Het aan de leden verstuurde overzicht voor het winterprogramma 1974-1975 zag er weer veelbelovend uit. Met als onderwerp “Vincent van Gogh, zijn leven en werk” begon op 17 oktober de eerste lezingavond. De belangstelling was echter teleurstellend; er waren twee bestuursleden en vier leden!

Het bestuur zag zich toen genoodzaakt na enkele dagen aan de leden een brief te sturen waarin zij meedeelde “dat zij na rijp beraad en zeer tot hun spijt hebben moeten besluiten het verdere deel van het programma niet uit te voeren”. Voorts verzocht het bestuur geen contributie meer te betalen en reeds betaalde contributie werd teruggestort. Tenslotte werd

medegedeeld dat binnenkort een ledenvergadering zal worden gehouden. Dat “binnenkort” duurde tot 15 april 1975. Belangrijkste punt op de agenda was het aftreden van de bestuursleden, mede door vertrek uit Vlaardingen en het bereiken van een hoge leeftijd. Het laatste voorstel van het afgetreden bestuur was de benoeming van de commissie Nutskleuterschool tot het nieuwe bestuur van het departement. De nieuwbenoemde voorzitter deelde wel mee dat het nieuwe bestuur ter wille van het voortbestaan van de kleuterschool de bestuurlijke verplichtingen op zich zal nemen maar verder geen andere zaken gaat oppakken.

Voor het laatste hoofdstuk van dit artikel wordt teruggegaan naar 1904 n.l. het begin van de Nutsbewaarschool. Het was een van de meest succesvolle activiteiten van ’t Nut gedurende een periode van 74 jaar!

De Nutsbewaarschool

In september 1904 dienden 124 ouders van kinderen die in de Oostwijk woonden een verzoekschrift bij het gemeentebestuur in om een gemeentelijke bewaarschool op te richten. Het verzoek werd twee maanden later afgewezen. Wel konden de briefschrijvers rekenen op een gemeentelijke subsidie indien er door particulier initiatief een bewaarschool zou komen. Een nieuwe kans dus waarop het Nutsbestuur op 10 maart 1905 een vergadering in de zaal Harmonie belegde waar voorstanders en belanghebbenden de op richting van een Nutsbewaarschool bespraken. Een en ander verliep zo gunstig dat het bestuur een stuk grond aan de Binnensingel kon kopen met een eeuwigdurend erfpachtsrecht, sectie B nummer 6928, groot 11,56 are voor een bedrag van fl. 159,21. Architect A. Maarleveld kreeg vervolgens de opdracht een Bestek en Voorwaarden te maken voor een bewaarschool. Voor de bouwsom, groot fl. 13.000,— werd een lening uitgeschreven tegen een rente van 3%. Na een openbare aanbesteding werd op 6 juli de bouw gegund aan aannemer P. Both, die met fl. 12.511,— de laagste van de twaalf inschrijvers was. Aan timmerman M. Kijne werd als laagste van de tien inschrijvers n.l. met fl. 714,— de levering gegund voor het schoolmeubilair. Daarna werd begonnen met een sollicitatieprocedure voor een hoofd van

DEPARTEMENT VLAARDINGEN
VAN DE
Maatschappij tot Nut van 't Algemeen,
gevestigd te
VLAARDINGEN.
Geldleening groot f 13000.–
een te stichten Bewaarschool.
Schuldbekentenis
№ 94.
f 100.–.
EEN HONDERD GULDEN.
rentende 3 pCt. 's jaars.
EEN HONDERD GULDEN
VLAARDINGEN,

Aandeel van een geldlening voor de bouw van de Nutsbewaarschool. (Foto: privéarchief Jan Struis)

de nieuwe school. Hier kwamen uit het hele land zestig sollicitanten op af. Met tien van hen werd een persoonlijk gesprek gevoerd en dat resulteerde dat op 22 september mej. J.W. Mulder uit Aalten (Overijssel) werd benoemd. Na een voorspoedige bouw kon op 9 november 1906 de Nutsbewaarschool in gebruik worden genomen met 142 leerlingen. Door dit aantal kon op een hogere gemeentelijke subsidie worden gerekend. Bij de openingsplechtigheid op die dag werd allereerst het woord gevoerd door de heer A. Knottenbelt als voorzitter van het Nutsbestuur waarna hij het beheer van de nieuwe school overdroeg aan het bestuur van de bewaarschool. De uitgenodigde burgemeester Pruis vertelde in zijn toespraak dat het gemeentebestuur met genoegen het tot stand komen had gevolgd en vond dat de nieuwe bewaarschool een modelinrichting kon worden genoemd. De opening viel samen met het 100-jarig bestaan van het departement Vlaardingen van 't Nut en dat werd gevierd met een feestavond in de zaal Harmonie voor Nutsleden en genodigden.

De Nutsbewaarschool wordt Nutskleuterschool

Onder de vlag van het departement Vlaardingen heeft de kleuterschool bestaan tot 1980. Alles over de afgelopen 74 jaar te memoreren is ondoenlijk, maar enkele bijzondere feiten zijn toch de moeite van het vermelden waard. De eerste is de viering van het 50-jarig bestaan van de school. Dat werd op 12 november 1956 uitgebreid gevierd. In het speellokaal van de school was er op die dag voor de met feestmutsen getooide kleuters allereerst een poppenkastvoorstelling, gevolgd door een traktatie. Daarna volgde er een korte toe-

Tekening van de architect van de bewaarschool. (Collectie: Stadsarchief Vlaardingen)

Kleuterleidsters bekijken het ontvangen boek bij het 50-jarig jubileum van de kleuterschool. V.r.n.l. de dames Oostveen, Orebeek, Van der Windt, Over de Linden, Van der Ende en Gardenier. (Foto: privé-archief Truida Franken-Oostveen)

spraak van de voorzitter van het departement en tevens voorzitter van de schoolcommissie, ir. A. van Buysen, die een korte terugblik gaf over de afgelopen vijftig jaar. Een bestuurslid van de schoolcommissie, de heer N. Hoogland, feliciteerde hierna de heer Van Buysen met zijn zilveren jubileum als bestuurder en overhandigde hem een fraaie vulpen.
Het schoolpersoneel bleef bij het schooljubileum niet achter en zij ontvingen het geïllustreerd boekwerk "Ik kan kinderen grootbrengen". Tenslotte werd op 30 november in de Stadsgehoorzaal het gouden jubileum besloten met een feestavond voor de nutsleden en genodigden met een voorstelling van het toneelspel "En de vogels zwijgen" door de Schiedamse toneelvereniging Uteli Dulci.

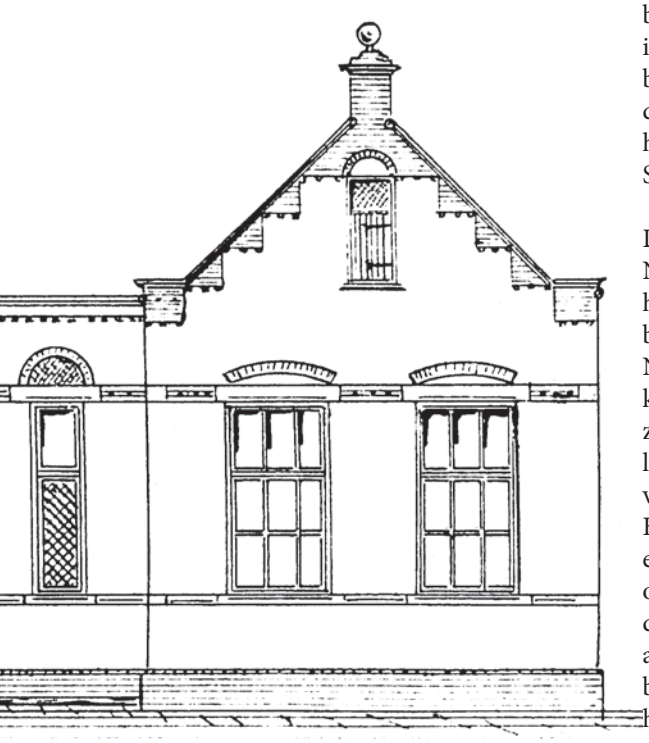

De tweede memorabele gebeurtenis van de Nutskleuterschool is het afscheid in 1960 van het schoolhoofd mej. P. van der Windt na het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd. Niet minder dan 47 jaar ! was zij onafgebroken aan de school verbonden. In 1913 begon zij op de school als helpster en na het behalen van diploma's werd zij leidster en in 1928 volgde de benoeming tot hoofd van de school. Het afscheid begon op 8 juli 1960 na het beeindigen van het schooljaar. Na aankomst op de school werd mej. Van der Windt eerst door de kleuters toegezongen met een speciaal gemaakt lied. Daarna volgde een huldeblijk door een commissie van de ouders die haar een radio en een koelkast aanboden. Van

Hoofdleidster mej. P. van der Windt met haar klas. (Foto: privé-archief Truida Franken-Oostveen)

haar collega's ontving zij een elektrische klok. Het nieuwe schoolhoofd, mej. J. Orebeek, die al een aantal jaren aan de school verbonden was, sprak de wens uit dat zij op de medewerking van de collega's en ouders kon blijven rekenen. Na het dankwoord van mej. Van der Windt volgde er poppenkast voor de kinderen waarbij een traktatie niet werd vergeten. 's Avonds was er gelegenheid voor de ouders om afscheid te nemen. Hiervan werd door velen gebruik gemaakt en er werden hartelijke woorden gesproken en herinneringen opgehaald. Op 31 augustus werd in kleine kring officieel door het schoolbestuur afscheid van mej. Van der Windt genomen. Hoogtepunt was hierbij de mededeling van de loco-burgemeester H.K. van Minnen dat aan mej. Van der Windt de eremedaille in goud van de Orde van Oranje Nassau was toegekend. Van het departementsbestuur ontving zij een gouden armband en de inspectrice van de Nutskleuterscholen bood namens het hoofdbestuur een envelop met inhoud aan. Aan het slot van haar dankwoord haalde mej. Van der Windt nog wat herinneringen op waarbij zij onder meer vertelde dat de wijd en zijd bekende oud-Vlaardingse orkestleider Dolf van der Linden zijn eerste muzikale vorming op de "haar" Nutskleuterschool had ontvangen.

De Nutskleuterschool na 1960

In het begin van de jaren zeventig vond een verbouwing aan de voorgevel plaats en werden de klaslokalen gemoderniseerd. De kleuterschool kreeg twee ingangen. Ook kon de voorzitter van het schoolbestuur, ir. G.M. Me-

ijer, bewerkstelligen dat boven de oorspronkelijke hoofdingang een viertal klokjes (in vaktermen: een voorslag) werd aangebracht van de Klokkengieterij Van Bergen te Heiligerlee. In 1974 verscheen de naam De Belhamel op de verbouwde voorgevel van de Nutskleuterschool. De begintijden van de school werden voortaan met enkele tonen van een kinderliedje aangekondigd. Dit gebeurde handmatig volgens een bepaald systeem maar niet elke kleuterleidster was daar even handig in.

Het Sinterklaasfeest kan zeker tot de jaarlijkse hoogtepunten worden gerekend. Een tweetal anekdotes mag daarom niet ontbreken zoals die van 5 december 1984 toen de Sint voor de verandering eens per fiets bij de school arriveerde. In dat jaar bleek juist een actie te zijn gestart om fietsen te voorzien van een postcode met huisnummer. Het bleek net dat de stalen ros van de Goedheiligman als 20.000e aan de beurt was. Behalve felicitaties kreeg Sint Nicolaas toen ook nog een bloemetje. Een andere anekdote gaat over een Sinterklaas op de Nutskleuterschool die als Zwarte Piet op 13-jarige leeftijd begon en later "promoveerde" tot de "echte" Sint. In die hoedanigheid kwam hij naar school te paard. Het was echter spekglad die dag en bij het afstijgen scheurde niet alleen zijn fraaie mantel maar ging de bisschop ook nog onderuit en gleed zo bijna de school in, nagestaard door verbaasd kijkende kinderen.

Ook wist de Nutskleuterschool regelmatig de media te halen. Wat te denken van een vette kop "Uitbundig carnaval Nutskleuterschool" met een groot artikel in een plaatselijke krant van 5 februari 1980 dat een dag eerder dit toch in hoofdzaak in zuidelijke streken van ons land bekende fenomeen ook in Vlaardingen gevierd was. Initiatiefneemster hiervan was de uit Eindhoven afkomstige hoofdleidster C.G. Vermeer, die deze folklore op haar school geïntroduceerd had. Door haar enthousiasme werd zij hierbij ondersteund door de leidsters C.M. Henderson-Bruins en F.L.Wijnstok-de Bruijn. Ook de ouders van de kinderen waren door het carnavalvirus aangestoken en hadden hun kroost van passende kleding voorzien. De drie aan carnaval voorafgaande weken waren besteed om met de kinderen allerlei voorbereidingen te treffen zoals het instuderen van carnavalsliedjes en het maken van allerlei versieringen voor de klaslokalen. Het krantenverslag maakte er meteen melding van dat onlangs de kleuterschool gemoderniseerd was door de vervanging van aftandse wc's en er nieuwe toiletgroepen met wasbakken waren gekomen in betegelde ruimten. Ook werd

Voorgevel van de kleuterschool De Belhamel met de aangebrachte klokjes van de voorslag.
(Foto: collectie Stadsarchief Vlaardingen)

Sinterklaas komt op 5 december 1984 naar de kleuterschool. (Foto: privé-archief Sinterklaas / Jan Struis)

vermeld dat de Nutskleuterschool inmiddels internationaal getint was door kinderen van Spaanse, Turkse en Perzische gastarbeiders die veelal in het oostelijk stadsdeel woonden.

Het einde van de Nutskleuterschool en het Departement

Reeds vanaf 1978 waren er ontwikkelingen gaande die verband hielden met de samenvoeging van het kleuter- en lageronderwijs om te komen tot het basisonderwijs. Hierbij speelde de VBS (Verenigde bijzondere scholen voor onderwijs op algemene grondslag) een belangrijke rol met betrekking tot het onderwijzend personeel. Het bestuur van de Nutskleuterschool stond toen voor de vraag of zij wel met de school kon doorgegaan of moest worden overwogen de school aan de gemeente over te dragen. In een algemene vergadering van het Departement op 21 november 1978, waarbij behalve het bestuur nog slechts drie leden aanwezig waren, besloot het bestuur de gemeente te verzoeken de kleuterschool over te nemen. Met een brief van 5 februari 1979 vroeg het bestuur van de Nutskleuterschool aan het gemeentebestuur of overname van de kleuterschool mogelijk was. Na een ambtelijk onderzoek deed het gemeentebestuur op 7 augustus 1979 een voorstel aan de gemeenteraad tot het stichten van een openbare kleuterschool en die te huisvesten aan de Binnensingel 128. Nadat de gemeenteraad hieraan haar fiat had gegeven en ook Gedeputeerde Staten het licht op groen hadden gezet, stond overname niets meer in de weg. Tijdens een bijeenkomst in het schoolgebouw op 28 maart 1980 vond de overdracht plaats. Per 1 april 1980 ging de Nutskleuterschool De Belhamel na 74 jaar neutraal bijzonder onderwijs naar de gemeenteschool De Belhamel voor openbaar onderwijs. In de laatstverschenen Nutsschoolkrant stonden waarderende bijdragen

van de oudercommissie en kleuterleidsters aan het adres van het schoolbestuur. Ook de inmiddels 84-jarige, bijna twintig jaar gepensioneerde, hoofdleidster mej. P. van der Windt en de 70-jarige oud-leerling A.A. Maarleveld sr. haalden enkele herinneringen op. Voorts waren er bijdragen van de kinderen in de vorm van tekeningen, gedichtjes en versjes. In de plaatselijke editie van het Vrije Volk verscheen een groot artikel met foto's over het verdwijnen van de Nutskleuterschool en er werd meteen een historisch overzicht gegeven van de dit type kleuterschool sinds de oprichting in 1906.

Tijdens een algemene ledenvergadering op 26 augustus 1980 van het Departement deed de voorzitter uitvoerig verslag van alle gepleegde handelingen die tot tevredenheid van alle partijen waren verlopen. Over een punt diende nog een beslissing te worden genomen, n.l. het eigendomsrecht van het schoolgebouw dat nog steeds in handen was van het departement. Gezien de steeds ondervonden steun in de vorm van subsidies, voor verbouwingen en de aanschaf van meubilair en leermiddelen stelde het bestuur voor het gebouw met de erfpachtsgrond "om niet" over te dragen aan het gemeentebestuur. Unaniem werd dit voorstel aangenomen en het bestuur werd gemachtigd de noodzakelijke handelingen te verrichten. Op 23 december 1981 werd bij notaris J. Deurloo de acte voor overname gepasseerd met de bestuurders H.W. van der Houven, J. Struis en S.G.M. van der Meijs-Hullegie als resp. voorzitter, penningmeester en secretaris. Het gemeentebestuur was vertegenwoordigd door mr. W.Q. Klomp. Hierna verdween het schoolbestuur wel van het toneel maar zou later toch nog een belangrijke rol gaan spelen.

Definitieve afwikkeling

In het begin 1992 waren er plannen om de als Nutskleuterschool gebouwde school te slopen en op dezelfde locatie een nieuwe school te bouwen. Voor het voormalige bestuur van het Departement was dit een geschikt moment om een groot deel van de liquide middelen, waarover men nog steeds het beheer had, te bestemmen voor het nieuwe gebouw. Een ander deel wilde men bestemmen voor de landelijke Maatschappij tot Nut van 't Algemeen. Het exploitatie-overschot was tot stand gekomen door ontvangen subsidies van de gemeente, vermeerderd met de rente. De eerste paal voor de nieuwe school werd op 10

Omslag laatste schoolkrant van de Nutskleuterschool.
(Foto: privé-archief Jan Struis)

september 1992 geslagen. Hierin zou ook de openbare school De Beukenhof uit de Beukestraat worden gevestigd en dat zou ook de naam worden van de nieuwe school. Hiertegen werd door verschillende kanten bezwaar gemaakt omdat ook de begraafplaats en crematorium in de nabuurgemeente Schiedam dezelfde naam had. Toen de nieuwe openbare basisschool op 30 juni 1993 officieel werd geopend was de nieuwe naam De Klinker!

Het gemeentebestuur had in een brief van 29 september 1992 al laten weten dat de gemeenteraad in de vergadering van 9 september 1992 had besloten onder dankzegging de schenking te aanvaarden. De bedragen werden vervolgens door de voormalige penningmeester van het departement uitgekeerd. Het hoofdbestuur van 't Nut deelde in een brief van 12 juli 1994 mee dat het bedrag was overgedragen aan de Stichting Jan Nieuwenhuyzen Fonds waarmee de Maatschappij haar activiteiten financiert. Hiermee was het doek definitief gevallen voor 189 jaar 't Nut in Vlaardingen. De al bij de Nutskleuterschool aanwezige vier klokjes verhuisden naar de nieuwe school. Door de Klokkengieterij de Koninkijke Eijsbout uit Asten werd de voorslag toen van een computer voorzien, waardoor de handmatige behandeling kwam te vervallen. Alleen de klokjes en het geluid bij de aanvang van de schooltijden herinneren nog aan de Nutskleuterschool De Belhamel!

Wetenswaardigheden over de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen

Evenals in Vlaardingen waren er ook departementen in andere gemeenten. Het is bekend dat verenigingen en organisaties in hun bestaan de nodige ups en downs kennen. Zo zijn er departementen door allerlei oorzaken na verloop van tijd opgeheven maar ook weer

Nieuw aangebracht klokjes van de voorslag bij de openbare daltonschool De Klinker aan de Binnensingel. (Foto: Hennie van Wijk)

heropgericht. Het Vlaardingse departement maakt hierop geen uitzondering, want na de oprichting in 1805 verdween het departement in 1842 om in 1879 weer actief te worden. Na 1974 zette de teloorgang in en na 1993, zoals hiervoor al werd gememoreerd, bestond in Vlaardingen geen Nutsdepartement meer. Ons land kende in 1971 het grootst aantal departementen n.l. 353 met in totaal 47.479 leden. Ooit waren er buiten onze landsgrenzen in de 19e eeuw departementen, n.l. 14 in België, 1 in Duitsland, 1 in Zuid-Afrika, 1 in de USA en 11 in de voormalige Nederlandse koloniën in west en oost.

Een oud-stadgenoot heeft een belangrijke rol gespeeld bij de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen, n.l. C.(Cor) J. den Boer (1937). Zijn werk bracht hem in 1972 in Geldermalsen alwaar hij nog woont. In 1985 werd Den Boer lid van het plaatselijke departement om in 1985 voorzitter te worden. Via vertegenwoordiging in de Nutsdistricten en de Centrale Districtsraad van de Maatschappij werd onze oud-stadgenoot vice-voorzitter van het landelijke Maatschappijbestuur. In 2009 organiseerde hij een tentoonstelling ter gelegenheid van het 225-jubileum van het Nut in het Onderwijsmuseum te Rotterdam. In 2010 stopte de toenmalige voorzitter met zijn werkzaamheden en nam Den Boer het voorzitterschap over. In de twee jaar die volgden, heeft hij met het bestuur mogen meewerken aan wijzigingen in het beleid waardoor een toekomstbestendige koers voor het Nut kon worden ingezet.

Bronnen

- Gedenkboek "Om het algemeen volksgeluk" gedenkboek ter gelegenheid van tweehonderd jaar Maatschappij tot Nut van 't Algemeen (1784-1984).
- Een prosopografisch (persoonsbeschrijvend) vergelijkend onderzoek van het ledenbestand en activiteiten van het departement Vlaardingen van 1828-1842 en 1879-1891 door drs. Willy Atema.
- Stadsarchief Vlaardingen, archiefinventaris 0063.
- Archiefstukken uit het Nutsarchief, Edam.
- Persoonlijke nutsarchiefstukken van J. Struis.
- Nutslezingen door Francois Haverschmidt in Vlaardingen door Paul Westerdijk.
- Zwemmen in Vlaardingen door Matthijs A. Struijs.
- Oude Meesters & Jonge Doghters door Klaas van Netten.
- Diverse Jaarboeken van de Historische Vereniging Vlaardingen.
- Diverse Kronieken Drukkerij Van Dooren.

Dit artikel kon slechts geschreven worden dank zij de gewaardeerde medewerking van de volgende, in alfabetische volgorde, vermelde personen:
- J. Anderson, Vlaardingen
- drs. Willy Atema, Vlaardingen
- J. Baris, Vlaardingen
- C.J. den Boer, Geldermalsen
- P. den Buck, Houston (Texas)
- G. Franken-Oostveen, Bennekom
- C. Henderson-Bruins, Vlaardingen
- W.M. van der Houven, Vlaardingen
- ir. G.M. Meijer, Rotterdam
- J. Struis, Vlaardingen
- P.W. Westerdijk, Vlaardingen
- C. Wielaard, Vlaardingen.

Ook een waarderend woord aan het adres van de medewerkers van het Stadsarchief Vlaardingen die mij met raad en daad bij mijn onderzoekwerk hebben geholpen.

Vlaardingse Stadsspeld voor Wout den Breems

Tijdens de uitreiking van het Historisch Jaarboek 2013 kreeg de voorzitter van de HVV, Wout den Breems, de Stadsspeld van de Gemeente Vlaardingen uitgereikt door burgemeester Bruinsma. Dit als blijk van waardering voor zijn jarenlange inzet voor de HVV en voor het erfgoed van de Haringstad. Vanaf 1984 zit hij in het bestuur van de HVV, en sinds 1990 staat hij als voorzitter aan het roer. Daarnaast is hij lid van de Monumentencommissie en de Stichting Stadsherstel en zet hij zich onder meer in voor de Ken-Uw-Stad-cursus, de Touwbaan, de herinrichting van het Hof / Oranjepark, Open Monumentendag, het rondleiden van groepen door de stad, het vullen van de etalages van het Leskipand en andere panden aan de Hoogstraat met fraaie foto's en niet te vergeten voor begraafplaats Emaus. Die Stadsspeld is dus ten volle verdiend!

Boekbespreking

'Hoogstraat Stegenroute. Van Markt tot Sluizen' door Wout den Breems. In de tweede week van oktober veranderde de Hoogstraat in een Historische Winkelboulevard: een initiatief van het Vlaardings Archeologische kantoor (VLAK) en de Stichting Stadsherstel Vlaardingen om met erfgoed meer levendigheid in de Hoogstraat te brengen. Dit was voor onze voorzitter, Wout den Breems, een mooie aanleiding om een lang gekoesterde wens in vervulling te laten gaan: het beschrijven van de stegen langs de Hoogstraat. Dat heeft geresulteerd in een fraai en rijk geïllustreerd boek, met veel bijzondere foto's. Op een wandeling die begint op de Markt neemt Wout de lezer mee naar alle nog bestaande en inmiddels verdwenen stegen, om te eindigen bij de sluizen, waar vreemd genoeg de huisnummering juist begint. Het ontstaan en de naamgeving van elke steeg is beschreven, en er zijn foto's van toen en nu naast elkaar gezet, zodat de lezer lopend door de stad de oude beelden voor zich kan halen. Verder bevat het boekje een korte geschiedenis van de Hoogstraat, aandacht voor de kunst die in sommige stegen is te vinden, en een hoofdstuk over de archeologische vondsten die er zijn gedaan. Dit mooie boekje is te verkrijgen bij Plantage Boekhandel Pontier voor € 7,50 of bij de HVV voor de dezelfde prijs (afhalen) of € 10,00 (opsturen).

(Eric van Rongen)

Ledenactiviteiten

De herfst is haast voorbij - de winter weer bijna begonnen.
Met twee mooie lezingen gingen we het nieuwe seizoen in: een geweldig optreden (in kostuum) van Frans van den Akker, over de opkomst van ons Koningshuis. In het kader van de start van de vieringen rond het 200-jarig Konkrijk der Nederlanden. En dat nog wel in de zaal Harmonie, die uit die periode – 1817 – dateert. Maar ook een interessante avond in de Brasserie van het Zonnehuis, over de boerderijen in de Zuidbuurt. Spreker was Frits van Ooststroom, prima spreker met prachtige plaatjes erbij!

Wie iets meer Vlaardings had verwacht tijdens de lezing van Frans (hoewel hij wel degelijk een aantal wetenswaardigheden had opgetekend, maar er door tijdgebrek niet helemaal aan toegekomen is) krijgt een herkansing: onze Stadsarchivaris Harm Jan Luth heeft me beloofd om in het volgend najaar uitsluitend de Vlaardingse kant van die 200-jarige geschiedenis uit de doeken te doen. Nog even geduld dus...

Op **dinsdag 28 januari a.s.** zullen we onze eerste bijeenkomst in het nieuwe jaar houden. In de grote zaal van het Marnix-senioren-flat (Marnixlaan - parkeren aan de overzijde!) zijn we te gast om daar een leuke en interessante avond te beleven met een veelheid aan wetenswaardigheidjes over het oude Vlaardingen. Als een soort van Ken uw Stad-kwis (maar dan zonder het karakter van een wedstrijd!) laten we raad-plaatjes zien, en is er misschien ook nog wel een aardige herinnering te verdienen, zodat iedereen met een goed gevoel naar huis gaat. De aanvang is 20.00 uur - zaal open vanaf kwart voor acht.

Op **dinsdag 25 februari** is de tweede bijeenkomst, en die valt samen met het thema van de nieuwste tentoonstelling in het Streekmuseum Jan Anderson. Jan heeft een aantal memorabilia verzameld uit de tijd van Napoleon, maar vooral met een Vlaardingse inslag. De tentoonstelling heet dan ook 'Revolutie en Napoleon in Nederland - met tekens van leven uit Vlaardingen' en tijdens en na het verhaal van Jan (met ook het levensverhaal van een jongen uit Vlaardingen) kunt u de expositie bekijken. De aanvang is wederom om 20.00 uur en de plaats van handeling het Streekmuseum Jan Anderson, Kethelweg 50.

De Algemene Ledenvergadering zal worden gehouden op **dinsdag 25 maart** in de aula van het Groen van Prinstererlyceum aan de

'De haven van Vlaardingen/Le port de Vlaardingen', ingekleurde ets van Matthias de Sallieth, naar een tekening van D. de Jong, 1780. Collectie Streekmuseum Jan Anderson

Rotterdamseweg. Net als de agenda en stukken voor de vergadering, leest u ook het programma van ná de pauze in het volgende Tijd-Schrift – het wordt zeker weer de moeite waard!

Daarnaast denken we nog aan een lezingenavond eind april, maar gezien de vele bijzondere data in die periode (Pasen, Koningsdag, meivakantie en 4/5 mei) is nog niet helemaal duidelijk of we daar wel goed aan doen. U leest het in het volgende Tijd-Schrift.

Wat al wel vaststaat is onze jaarlijkse busreis. Het reisdoel in 2014 op **zaterdag 28 juni** is het stadje Tiel: behalve een aardige kern heeft het ook het bekende 'Flipje's Museum'. Op de heen- of terugreis willen we daarnaast het Kasteel Amerongen bezoeken, dat twee jaar geleden na een veeljarige restauratie weer werd opengesteld. Het is een zeer fraai en interessant museum geworden, waarin u op eigen gelegenheid kunt ronddwalen.

We schatten de kosten in op € 45,– (voor leden en hun partners; niet-leden betalen € 5,– extra). Wanneer u graag mee wilt, kunt u zich vanaf heden alvast inschrijven, door overmaking van € 15,– per deelnemer. U maakt het bedrag over op rekeningnummer NL44INGB0000750 978 t.n.v. Penningmeester Historische Vereniging, te Vlaardingen. Graag uw naam en telefoon nog even separaat opgeven bij Arie Ouwendijk, tel. 010 - 435 3322, of (bij voorkeur) naar arie@ouwendijk.nl, zodat we u als dat nodig is nog vlak voor het uitje kunnen bereiken.

Door uw betaling reserveert u uw plek, die pas op 1 juni definitief wordt (tot dat moment kunt u altijd nog kosteloos annuleren). Na 1 juni houden wij bij afmelding de € 15,– in bij een eventuele terugbetaling.

Op **maandagavond 13 januari** begint een van de laatste series van de Ken uw Stad - cyclus: een serie van circa 20 avonden waarbij u 'alle hoeken van de stad' gaat bezoeken.

Deze serie bijeenkomsten, georganiseerd door het ServiceTeam Vlaardingen (onze Vlaardingse stadsgidsen- en rondleidersgroep) gaat inderdaad binnen afzienbare tijd stoppen, omdat in de afgelopen 25 jaar nu zo'n 2500 deelnemers op deze manier met Vlaardingen kennismaakten, en daarmee het 'vijvertje' met deelnemers bijna lijkt te zijn uitgedroogd. Dus: was u ooit van plan geweest om mee te doen, maar is het er nog niet van gekomen: haast u dan, want wanneer het aantal onder 15 deelnemers blijft, wordt de serie afgelast! Opgave kan bij ondergetekende, tel. overdag 010 - 435 3322, of overdag in de kopie- en printwinkel naast de molen (tussen 10 en 17 uur). U kunt ook kijken op www.ken-uw-stad.nl voor alle informatie en onderwerpen, en natuurlijk ook voor opgave. De kosten bedragen € 90,– p.p. voor de gehele serie, en voor echtparen € 170,–.

Ten slotte wijs ik u nog even op het radioprogramma 'Oud-Vlaardingen', dat elke zaterdagmorgen tussen 10 en 11 uur live wordt uitgezonden via Omroep Vlaardingen (einde van de FM-schaal en dan een tikkie terug) en dat in de loop van de week ook nog enkele keren wordt herhaald. Hebt u trouwens ook die aardige historische filmpjes over Vlaardingen al eens gezien op Omroep Vlaardingen TV (op kanaal 31 van UPC)? Ook die zijn het bekijken meer dan waard. En u kunt ze ook nog terugkijken op YouTube. En neem eens een kijkje op de website www.geschiedenisvanvlaardingen.nl, naast natuurlijk de website van onze eigen HVV!

Wij wensen u veel plezier toe met onze Vlaardingse geschiedenis!

Namens de werkgroep Ledenactiviteiten,
Arie Ouwendijk

Historische Vereniging Vlaardingen

internet: www.hvv-vlaardingen.nl
e-mail: info@hvv-vlaardingen.nl

Bruinsma zal wel blijven

Wanneer een Vlaardinger deze eeuw zelden of nooit zijn huis verliet, bestaat de mogelijkheid dat hij hem nooit in levende lijve is tegenkwam. Je ontmoette hem op Koninginnedag, op 4 en 5 mei, bij de uitreiking van de Geuzenpenning, bij het Loggerfestival, bij het zestigjarig huwelijk van je oom en tante, bij de uitvoering van het koor en op de nieuwjaarsreceptie. Hij was de eerste letter van colleges en scheidsrechter van gemeenteraden en een geziene gast bij verschillende bijeenkomsten van de Historische Vereniging. Binnenkort het boegbeeld van de Vlaardingse gemeenschap. Burgemeesters zorgen in goede tijden en slechte tijden voor de continuïteit in een veranderende stad. Alleen al aan singels en straten is te zien dat Pruis, PKD en Van Linden van den Heuvell lange lijnen door de stad trokken. Oudere Vlaardingers die hun oren open hadden, zullen weten dat over burgemeesters in crisis- en oorlogstijd genuanceerd werd gesproken. Je kunt daarover in het Historisch Jaarboek 2013 lezen en ook als je die tijd niet meemaakte, is een verhaal over 'burgemeesters in oorlogstijd' zeker interessant.
Bij eigentijdse gesproken burgemeestersgeschiedenis gaat het over het jacquet van Jan Heusdens, de volksjongenstaal van Wim Kieboom, het terugbrengen van stijl door Fred van Lier en Bert Stam als vriendelijke binnenvetter.
Tjerk Bruinsma is bijna Vlaardingse geschiedenis en mogelijk gaat hij die in als een carnavaleske Groninger en als de eerste en misschien wel de enige burgemeester die wij Vlaardingers min of meer via een referendum konden kiezen. Er schijnt nu een tijdelijke burgemeester te komen van Franssens Uitzendbureau in Den Haag.

Bruinsma blijft….
vast lid van de Historische Vereniging Vlaardingen.
Er is een echte nieuwe burgemeester nodig en die zal vast lid worden.
Die nieuwe burgemeester kunt U niet kiezen.
U kunt er wel voor kiezen de Historische Vereniging te versterken.

Jaarboek, Tijd-Schriften, lezingen, excursies, adviezen met hart voor de stad en soms een hartig woordje met de burgemeester. Wijs mensen eens op de website www.hvv-vlaardingen.nl of op het e-mailadres info@hvv-vlaardingen.nl